



CECYLIA LANGIER<sup>1</sup>, MARTYNA SIEMBIDA<sup>2</sup>

## Wychowanie do wartości w społeczeństwie informacyjnym

---

### Values education in the Information Society

<sup>1</sup> Doktor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Wydział Pedagogiczny, Instytut Edukacji Przedszkolnej i Szkolnej, Polska

<sup>2</sup> Magister, Przedszkole językowe „Wyspa Szkrabów” w Lublińcu, Polska

#### Streszczenie

Współczesne czasy charakteryzuje szybki postęp techniczny, szczególnie w obszarze nowoczesnych urządzeń informacyjnych. Rozwój technologii komunikacyjnej zmienił obraz społeczeństwa, które stało się formacją uzależnioną od wiedzy i wiadomości, prześcigającą się w dostępie do coraz nowocześniejszych komunikatorów. Głównym źródłem wiedzy jest internet, który ze względu na swoją specyfikę – łatwość dostępu oraz szerokie możliwości publikacji różnych treści – stanowi ważny element kształtowania osobowości jego najmłodszych użytkowników. Można nawet stwierdzić, że współcześnie stanowi on swego rodzaju specyficzne środowisko wychowawcze.

W artykule omówiono główne cechy społeczeństwa informacyjnego oraz przedstawiono podstawowe problemy związane z wychowaniem do wartości współczesnych dzieci i młodzieży – cyfrowych tubylców. Podkreślono wychowawcze oddziaływanie internetu, szczególnie koncentrując się na czynnikach istotnie wpływających na rozwój aksjologiczny młodego pokolenia.

**Słowa kluczowe:** aksjologia, wartości, wychowanie, społeczeństwo informacyjne

#### Abstract

The present day and age is characterized by fast technological development, particularly within the scope of modern information devices. Development of communication technology has changed image of the society that has become a formation dependent on knowledge and information, which struggles for getting access to more and more advanced communicators. The main source of knowledge is now Internet, which due to its nature – easy access and wide possibilities for publishing of various content – constitutes an important element developing personality of its youngest users. It is even possible to state that nowadays it constitutes a kind of unique education environment.

This article discusses main features of the information society and presents some basic problems related to values education of contemporary children and youth – the digital natives. It emphasises the role of Internet in education, focusing particularly on the factors that have a significant influence on axiological development of the young generation.

**Keywords:** axiology, values, education, information society

## **Wstęp**

Celem współczesnej edukacji jest przygotowanie młodego pokolenia do właściwego i aktywnego funkcjonowania w otaczającym je świecie. Ważny element tego procesu stanowi edukacja aksjologiczna stanowiąca podstawę umiejętności budowania relacji społecznych opartych na wartościach uniwersalnych. Wprowadzenie dzieci i młodzieży w świat wartości to szczególne wyzwanie wychowawcze w obecnych czasach. W procesie wychowania najistotniejszą rolę pełni środowisko wychowawcze – rodzina, przedszkole, szkoła oraz grupa rówieśnicza. Środowiska te wytwarzają naturalne i kontrolowane sytuacje pozwalające wychowankom na poznanie i zrozumienie podstawowych norm i zasad umożliwiających formowanie prawidłowych postaw i zachowań. Współcześnie coraz większą rolę w procesie wychowania odgrywają nowoczesne urządzenia multimedialne umożliwiające swobodny dostęp do internetu. Można zatem stwierdzić, że internet jest nie tylko źródłem informacji i rozrywki, ale także medium pełniącym ważną rolę w wychowaniu młodego pokolenia.

## **Spółczesność informacyjna**

Współczesne czasy charakteryzuje szybki postęp techniczny, szczególnie w obszarze nowoczesnych technologii informacyjnych, oraz rozwój szeroko rozumianego sektora usług. Postęp gospodarczy epoki ponowoczesnej opiera się głównie na gromadzeniu, wyszukiwaniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji stanowiącej podstawowe dobro niematerialne. Dlatego też komunikowanie się i informacja to najważniejszy produkt będący podstawą rozwoju ekonomiczno-gospodarczego epoki współczesnej.

Wraz z następującą transformacją podstawowych struktur organizacyjnych pojawiła się modernizacja życia społeczno-kulturalnego opartego głównie na technologii informacyjnej. W efekcie wykształciła się nowa formacja społeczna – społeczeństwo informacyjne, której głównym celem jest zaspokojenie głodu wiedzy i informacji. „Społeczeństwo informacyjne to społeczeństwo korzystające z rozwiniętych technologicznie środków gromadzenia, wyszukiwania oraz przetwarzania informacji oraz komunikowania się. W społeczeństwie informacyjnym technologia informatyczna wykorzystywana jest niemal w każdej dziedzinie życia społecznego i osobistego. Poziom życia określany jest przez dostęp do zasobów informacyjnych. Nowoczesność gospodarki i wytwarzanych przez nią produktów jest mierzona wykorzystaniem technologii informatycznych” (<http://kognitywistyka.uwb.edu.pl/component/k2/item/408-spoleczenstwo-informacyjne>). Można zatem stwierdzić, że nowoczesne narzędzia komunikacji stanowią najistotniejszy element i podstawę społecznego rozwoju.

Idea społeczeństwa informatycznego jest według UNESCO ważnym składnikiem szerokiej koncepcji budowania pluralistycznych społeczeństw wiedzy integrujących kontekst humanistyczny z rozwojowym, społecznym, etycznym

i politycznym. Podstawą społeczeństwa wiedzy są przyjęte zasady wolności wypowiedzi, równego dostępu do edukacji, powszechnego dostępu do informacji oraz różnorodności kulturowej. Dlatego też najbardziej cenionymi wartościami stały się dostęp i posiadanie informacji oraz edukacja (<http://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/spoleczenstwo-informacyjne/>).

Spółeczeństwo informacyjne to społeczeństwo wykorzystujące wysoko rozwiniętą technologię informacyjną oraz bazę informacyjno-komunikacyjną w różnych sferach aktywności społecznej oraz w życiu osobistym. Przenikanie się wiadomości wraz ze wzrostem komputeryzacji i robotyzacji są podstawowym wyznacznikiem i cechą tej formacji społecznej, dla której ocenę poziomu życia stanowi jakość dostępu do zasobów informacyjnych (<https://www.erainformatyki.pl/spoleczenstwo-informacyjne-definicja-cechy-zalety-wady.html>).

Spółeczeństwo informacyjne posiada szereg charakterystycznych cech, do których można zaliczyć takie własności, jak:

- znaczną ilość oraz możliwość przekształcania i przesyłania informacji,
- zjawisko globalizacji w zakresie wszystkich obszarów działalności ludzkiej,
- wzrost znaczenia wiedzy i kreatywności wraz z uznaniem ich za dochodowy kapitał,
- mobilność w wielokulturowych obszarach wirtualnych i rzeczywistych,
- wdrażanie procedur opartych na osiągnięciach w dziedzinie matematyki,
- formalizację i standaryzację procedur,
- zmianę stosunków pracy – nowy model zatrudniania,
- powstawanie nowych i likwidację niepotrzebnych specjalności zawodowych,
- przesunięcie głównego postępu cywilizacyjnego z uczelni do międzynarodowych korporacji lub wyspecjalizowanych agencji,
- przejęcie niektórych zadań edukacyjnych przez podmioty rynkowe (<https://www.ysbn.eu/spoeczenstwo-informacyjne.html>).

Podstawę tych wszystkich zjawisk stanowią przeobrażenia kulturowo-społeczne związane z postępow technologicznym i łączącą się z nim zmianą stylu życia. Zaspokojenie głodu informacyjnego uaktywniło proces rozwoju środków przekazu, które wpłynęły na zmiany w codziennym życiu, zarówno osobistym, jak i zawodowym całego społeczeństwa.

### **Internet jako środowisko wychowawcze młodego pokolenia**

Rozwój nowoczesnych technologii dzięki dostarczeniu atrakcyjnych narzędzi komunikacji poszerzył i zdecydowanie zmienił możliwości nawiązywania i podtrzymywania kontaktów osobistych. Pojawiły się rozwiązania umożliwiające powstawanie społeczności internetowych nieograniczonych językowo czy terytorialnie. Toteż internet stał się nie tylko źródłem informacji i rozrywki, ale

miejscem wirtualnych spotkań, wymiany poglądów i dyskusji. Jego wielofunkcyjność została szybko dostrzeżona przez różne firmy i instytucje, które również zaczęły wykorzystywać serwisy społecznościowe do reklamowania swoich firm i usług. Obecnie większość firm posiada swoje konta na portalach, wykorzystując nowoczesne technologie do komunikacji z klientem (Tanaś, 2016, s. 6).

Nowoczesne urządzenia multimedialne wpłynęły także na życie osobiste społeczeństwa, uzależniając od wielu swoich możliwości i funkcji. Zdecydowana większość osób – dorosłych, nastolatków, dzieci – jest stale on-line, żyjąc nieustannie w cyfrowym świecie. Zjawisko to determinuje nie tylko organizację codziennego życia, ale również sposoby budowania relacji społecznych, więzi rodzinnych, a przy tym zakres i sposób oddziaływania wychowawczego środowiska rodzinnego. Można zauważyć znaczne zmniejszenie lub nawet ograniczenie roli wychowawczej rodziny na rzecz większego wpływu środków masowego przekazu na dzieci, co może w negatywny sposób oddziaływać na ich rozwój. Problemem jest tutaj zarówno czas obecności dzieci w wirtualnym świecie, jak i rodzaj nawiązywanych przez nie kontaktów oraz charakter informacji, do jakich docierają. Internet jako niekontrolowane źródło wiadomości może stanowić poważne zagrożenie dla właściwego kształtowania się osobowości dzieci i młodzieży. Podstawowym problemem jest nieograniczona możliwość korzystania z różnych stron WWW, na których pojawiają się materiały niewłaściwe dla młodego odbiorcy, np. treści o charakterze brutalnym czy pornograficznym. Ponadto wielogodzinne przebywanie w wirtualnej rzeczywistości może spowodować uzależnienie od internetu i utrudnić prawidłowe funkcjonowanie w realnej rzeczywistości (Pawlak).

Częste i długie przebywanie młodych ludzi w świecie wirtualnym wywołuje także nieodwracalne zmiany w strukturze i funkcjonowaniu mózgu. Wyniki badań przeprowadzonych przez Smalla (Morbitzer, 2015, s. 38) dowodzą zmian w neuronalnej budowie mózgu u internautów. W ich wyniku powstają tzw. umysły hipertekstowe charakteryzujące się myśleniem wielowątkowym oraz niezdolnością do ujęcia linearnego, co w konsekwencji uniemożliwia głębszą analizę i refleksję. U małych dzieci następuje nawet odłączenie fragmentów przedczołowej kory mózgowej odpowiedzialnej za empatię, tolerancję oraz altruizm, a więc te części osobowości, które regulują stosunek do innych ludzi, zwierząt i całego świata. Jeśli dodatkowo młody odbiorca będzie miał styczność z treściami promującymi brutalność i agresję, nastąpią bardzo niekorzystne zmiany w jego osobowości stanowiące zagrożenie dla niego samego i otoczenia. Nadmierne korzystanie przez małe dzieci z urządzeń multimedialnych wpływa na zaburzenia snu, prawidłowy rozwój mowy i komunikowanie się z otoczeniem oraz problemy z kontrolą emocji. U starszych dzieci i młodzieży można dostrzec zjawisko nazwane przez psychiatrów „cyfrową demencją”. Polega ona na problemach z uwagą, koncentracją. Zdaniem naukowców jest to następstwo długo-

trwałego oddziaływania szybko zmieniających się obrazów na mózg, hamujących jego prawidłowy i równomierny rozwój (Langier, 2016, s. 77–78).

Również zdaniem Morbitzera nadmierne korzystanie z nowoczesnych technologii może doprowadzić do zubożenia intelektualnego oraz ograniczenia zdolności poznawczych młodego pokolenia. W jego opinii „współcześni młodzi użytkownicy Internetu, mając dostęp do coraz większej ilości informacji, rozumieją i wiedzą coraz mniej. Ich wiedza staje się wrywkowa i powierzchowna, pozbawiona błyskotliwości i znajomości kontekstu” (Morbitzer, 2015, s. 38). Ponadto problemy ze skupieniem uwagi uniemożliwiają właściwe wykorzystanie podręczników czy wykładów, a wiedza najszybciej przyswajana jest w formie krótkich komunikatów. Zanika w ten sposób zdolność do klasycznego przetwarzania informacji i myślenia krytycznego, które wpływają na prawidłowe funkcjonowanie w grupie społecznej. Przede wszystkim pojawiają się problemy z komunikowaniem swoich myśli i uczuć, możliwością dostrzeżenia problemów drugiego człowieka oraz zdolnością do zrozumienia i zaakceptowania innego punktu widzenia. Ponadto osłabienie (a nawet brak) empatii ogranicza wrażliwość na potrzeby drugiego człowieka oraz chęć bezinteresownej pomocy. Można zatem stwierdzić, że nadmierne przebywanie młodych ludzi w wirtualnym świecie powoduje wiele niekorzystnych zmian w ich osobowości, takich jak zmiana sposobu myślenia, ograniczenie zdolności poznawczych oraz brak podstawowych umiejętności społecznych. Ponadto swobodny dostęp do różnych treści nie zawsze dostosowanych do możliwości intelektualnych i emocjonalnych odbiorcy stanowi poważne zagrożenie dla rozwoju jego sfery społeczno-emocjonalnej i moralnej będącej podstawą prawidłowego funkcjonowania społecznego.

### **Wartości w internecie**

Internet stanowi obecnie najważniejszy element środowiska medialnego, w którym współczesny człowiek spędza najwięcej swojego czasu. Cechą tego medium jest nieograniczony dostęp do różnego rodzaju informacji, także tych, które z pedagogicznego punktu widzenia oceniamy jako niepożądane lub nawet wychowawczo szkodliwe. Uważa się zatem, że jest to jeden z podstawowych nośników wartości i antywartości odgrywający zasadniczą rolę w edukacji aksjologicznej współczesnych dzieci i nastolatków.

Wiele treści zamieszczonych w internecie pozbawionych jest głębszych myśli oraz przedstawia niską wartość etyczną i estetyczną. Udostępniane materiały rzadko eksponują istotne kategorie etyczne, takie jak prawda czy dobro, a ich funkcjonowanie związane jest głównie z kategoriami handlowymi i konsumenci. Stąd rodzi się przekonanie, że internet burzy przyjęty świat wartości, potęguje chaos aksjologiczny i pogłębia relatywizm moralny. Jak zauważył Morbitzer, współczesne media „przełamały dotychczasową barierę w dostępie młodego

człowieka do niepożądanego informacji. Do ukształtowanego przez tysiące lat świata wartości media wprowadziły na szerszą skalę elementy negatywne – antywartości – m.in. zniewolenie, brak odpowiedzialności, głupotę, fałsz. Prowadzi to do upadku dotychczasowych przekonań i autorytetów oraz kryzysu aksjologicznej struktury człowieka, który zatracił wrażliwość na tradycyjne wartości, zagubił ich smak, pogubił się w odczytywaniu ich właściwej hierarchii” (<http://www.dziennikpolski24.pl/arttykul/1772512,swiat-wartosci-w-internecie,id,t.html>). Zdaniem autora internet będący głównym narzędziem technopolizacji życia stanowi ważny element edukacji aksjologicznej społeczeństwa informacyjnego.

Jednocześnie ze względu na swoją powszechność i dostępność wirtualna rzeczywistość może odegrać bardzo pozytywną rolę w rozwoju osobowości, kształtowaniu właściwych postaw i zachowań u młodego pokolenia. Może bowiem stać się narzędziem ekspozycji wybranych kategorii aksjologicznych, takich jak wolność, odpowiedzialność, wiedza i mądrość, prawda itp.

Do najważniejszych kategorii aksjologicznych wymienianych najczęściej w kontekście internetu zaliczana jest wolność. Najczęściej przez młodych ludzi traktowana jest ona jako całkowita swoboda działania, bez żadnych ograniczeń. Tak rozumiana wolność staje się samowolą ograniczającą wolność i zagrażającą bezpieczeństwu innych. Tymczasem właściwie rozumiana wolność to swoboda wyboru oraz podejmowanie właściwych i moralnie pozytywnych działań. W internecie wolność odnosi się najczęściej do zamieszczania określonych treści. Istnieje tu całkowita swoboda, co w konsekwencji powoduje, że obok ważnych i poważnych materiałów pojawiają się treści bezużyteczne, bezwartościowe, a nawet szkodliwe, o skrajnych poglądach politycznych czy religijnych. Dlatego należy wskazywać wychowankom właściwą drogę – uczyć oceny treści w kontekście właściwego rozumienia pojęcia *wolności*.

Z pojęciem *wolności* ściśle się wiąże kategoria odpowiedzialności. Stanowi ona niejako konsekwencję swobodnie dokonywanych wyborów, za które może czekać nas nagroda lub kara. Bycie odpowiedzialnym za swoje działania oraz umiejętność ponoszenia konsekwencji za swoje czyny stanowi jedno z najistotniejszych wyzwań wychowawczych. Przy korzystaniu z urządzeń multimedialnych wiąże się to ze świadomością odpowiedzialności za zamieszczone materiały i informacje oraz sposoby wykorzystania ich przez siebie i innych. „Problem odpowiedzialności w Internecie wiąże się także z umiejętnością podejmowania samodzielnych wyborów spośród dostępnych treści. Mając dostęp do różnorodnych informacji – prawdziwych i fałszywych, dydaktycznie użytecznych i wychowawczo szkodliwych – użytkownik musi nauczyć się dokonywania trafnych, a zatem mądrych i odpowiedzialnych wyborów” (<http://www.dziennikpolski24.pl/arttykul/1772512,swiat-wartosci-w-internecie,id,t.html>).

Do istotnych kategorii aksjologicznych niezbędnych w poznawaniu i rozumieniu świata należy prawda. Jest to wartość powszechnie uznawana, deklarowana i doceniana. Dlatego poznanie jej i właściwe zrozumienie stanowi podstawę prawidłowego rozwoju osobowości. Rozumiana jest najczęściej jako zgodność treści osądu z rzeczywistym stanem rzeczy. W internecie wiąże się z prawdziwością lub fałszem publikowanych w nim treści. Dlatego w działaniach wychowawczych należy uwrażliwić młodych odbiorców na niebezpieczeństwo kontaktu z niewłaściwymi treściami oraz wykształcić krytyczny i refleksyjny stosunek do publikowanych informacji.

Ostatnimi niezbędnymi w edukacji aksjologicznej młodych internautów kategoriami są wiedza i mądrość. Poznanie, zrozumienie i przyjęcie tych wartości umożliwi pełne i właściwe korzystanie z zasobów internetu, co przyczyni się do właściwego rozwoju odbiorców. „W Internecie bowiem nieustannie stajemy przed dylematem wyboru – głównie treści i dróg nawigacji – a trafność wyborów wymaga mądrości. Z całą mocą należy podkreślić, że Internet nie dostarcza wiedzy, lecz wyłącznie informacji [...]”

W Internecie bowiem nieustannie stajemy przed dylematem wyboru – głównie treści i dróg nawigacji – a trafność wyborów wymaga mądrości” (<http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/1772512,swiat-wartosci-w-internecie,id,t.html>). Dlatego wiedza i mądrość stanowią kategorie niezbędne do właściwego funkcjonowania zarówno w sieci, jak i realnej rzeczywistości.

## **Podsumowanie**

Współczesne dzieci i nastolatki spędzają znaczną część swojego czasu w wirtualnej rzeczywistości. Są często nazywane cyfrowymi tubylcami, gdyż świat internetu stanowi dla nich naturalne środowisko, w którym funkcjonują od urodzenia. Ze względu na rolę, jaką odgrywa w ich codziennym życiu, można stwierdzić nawet, że jest ważnym środowiskiem wychowawczym wpływającym na poglądy, postawy i zachowania. Korzystając ze swobodnego dostępu do różnorodnych treści, przy braku krytycznego myślenia i umiejętności oceny udostępnionych treści młodzi ludzie docierają do różnych, często niewłaściwych materiałów o wątpliwych wychowawczo treściach. Dlatego mądre przygotowanie młodego odbiorcy do życia w cyberprzestrzeni poprzez właściwe eksponowanie zawartych w niej wartości i wyczulenie na antywartości powinno stanowić podstawowe wyzwanie wychowawcze współczesnego społeczeństwa informacyjnego.

## **Literatura**

<http://kognitywistyka.uwb.edu.pl/component/k2/item/408-spoleczenstwo-informacyjne> (9.07.2017).  
<http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/1772512,swiat-wartosci-w-internecie,id,t.html> (9.07.2017).  
<http://www.unesco.pl/komunikacja-i-informacja/spoleczenstwo-informacyjne/> (9.07.2017).  
<https://www.erainformatyki.pl/spoleczenstwo-informacyjne-definicja-cechy-zalety-wady.html> (9.07.2017).

<https://www.ysbn.eu/spoeczenstwo-informacyjne.html> (9.07.2017).

Langier, C. (2016). Miejsce i rola multimediów w życiu dzieci w młodszym wieku szkolnym.

*Edukacja – Technika – Informatyka*, 2 (16), 176–182.

Morbitzer, J. (2015). Medialny świat a intelektualny potencjał współczesnych uczniów. W: K. Denek, A. Kaminska, P. Oleśniwicz (red.), *Edukacja jutra. Nowe technologie w kształceniu*. Sosnowiec: Humanitas.

Pawlak, P. *Źródła zagrożenia w prawidłowym wychowaniu dzieci i młodzieży*. Pobrane z: <http://www.stowarzyszeniefidesetratio.pl/presentations0/zagrozenia.pdf> (22.10.2017).

Tanaś, M. (2016). Diagnoza funkcjonowania nastolatków w sieci – aspekty społeczne, edukacyjne i etyczne. W: M.Tanaś (red.), *Nastolatki wobec Internetu* (s. 5–10). Warszawa: NASK.